

Per què se'n van?

El Marroc s'ha convertit en la destinació predilecta de les nostres indústries. Els empresaris hi busquen nous mercats i mà d'obra barata, però EL TEMPS ha volgut conèixer també l'opinió de les altres parts: els treballadors marroquins i els que perderen el treball en les empreses emigrades. Un conjunt en difícil equilibri.

Potser, la pròxima empresa la muntaré més cap al nord, perquè el clima és millor i així podria viure ací una temporada i vigilar-la més, potser..." l'executiu talla la frase per passar-se el cinturó de seguretat mentre l'avió, un dels cinc que uneixen setmanalment Madrid amb Casablanca, comença el lent descens sobre l'aeroport; una antiga base militar americana. Com sempre, pocs clients en classe turista i *overbooking* en la Business-class. Uniforme habitual: vestits foscos de tall clàssic. A l'eixida de l'aeroport esperen els cotxes que els duran a la metròpoli més poblada i industriosa del Marroc. No tin-

ARXIU

dran gaire temps per veure més que els verdíssims camps —enguany no hi ha hagut sequera—, que separen l'aeròdrom de la ciutat; i allí un hotel de luxe i un altre transport privat fins a les empreses. Consultes tècniques, comprovació de resultats i mitja volta. Són l'equip de direcció, l'estendard de l'última onada inversora que ve nord enllà de Tarifa sota la forma d'allò que en diuen, tècnicament, "deslocalització".

La tàctica no és nova; consisteix, bàsicament, a desplaçar una part, o la totalitat, de la producció d'un producte, des d'un país altament industrialitzat a un altre menys desenvolupat. La raó és senzilla: als països receptors de les noves indústries la mà d'obra és molt més barata; tant com per cobrir a bastament les despeses del trasllat amb la producció de mercaderies a un preu molt competitiu. Als EUA, Japó i alguns estats europeus com França i Alemanya, la deslocalització ja té tradició; al nostre país, en canvi, s'ha iniciat en els últims anys i les seues conseqüències comencen tot just a sentir-se.

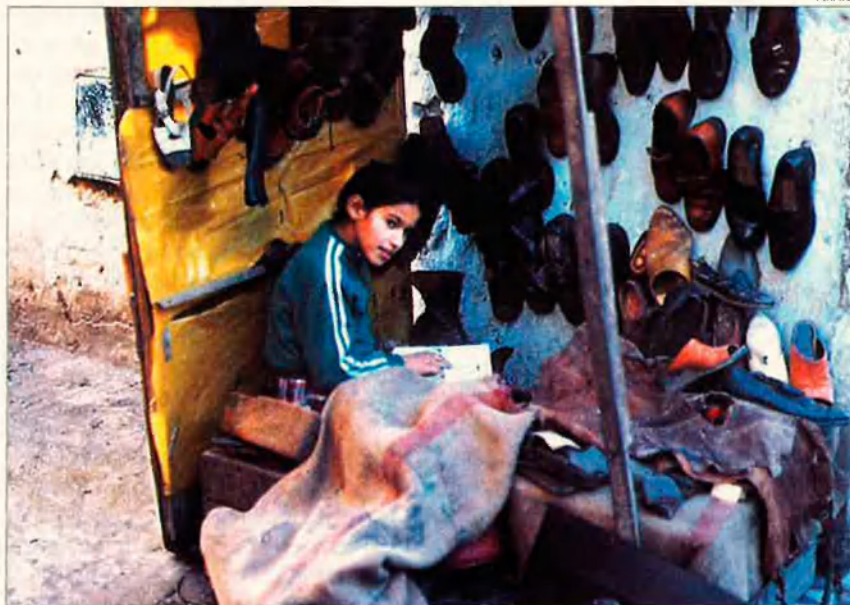
Tard però molt ràpid. La incorporació de l'estat espanyol a la Comunitat Econòmica Europea posà en contacte les firmes més dinàmiques amb les estratègies dels seus col·legues francesos o alemanys. Ja feia temps que moltes d'aquestes empreses europees venien, com a propis, productes que havien estat parcialment fabricats en països asiàtics. A Europa es quedaven el disseny i la marca i a Corea o Taiwan el treball manual. També Portugal i Grècia havien estat destinació d'aquestes operacions, però la seua incorporació a la CEE va obligar a substituir-los per altres zones en creixement: els països de l'est europeu i del nord d'Àfrica, obligats per la conjuntura econòmica i política

a abandonar la seua tradicional actitud protectionista.

Els nostres empresaris descobriren amb relativa sorpresa que obrir empreses al sud de l'estret de Gibraltar era rendible, i fàcil; encara que prèviament hagueren de tancar-les ací. Contra la pressió dels sindicats per mantenir els salaris, la mudança semblava una alternativa cada vegada més real. Els països del Magrib eren l'opció geogràficament més senzilla; i entre ells destacava el Marroc, el Govern del qual apostava per l'entrada de diners estrangers com a remei d'urgència per a la greu crisi iniciada durant els anys 80. Els crèdits, demanats durant la bonança de les dècades anteriors, en què el país vivia darrere de l'impuls que li proporcionava el bon preu dels fosfats, s'havien convertit en una llast difícil d'arrossegar. La sequera de l'any 90, i la taxa de desocupació, de 4 a 5 milions d'aturats segons les fonts, sobre un total de 25 milions d'habitants, obligà definitivament el govern a obrir la seua economia de bat a bat.

El 1988 es va signar l'acord-marc de cooperació hispano-marroquí, un document que obria les portes a la creació d'empreses mixtes i a l'arribada de nous inversors. A corre-cuita començava la recuperació d'una inexistent tradició inversora que fera oblidar la pobra petjada deixada pel passat colonial en les zones més septentrionals del país. Des d'aquell any, les inversions de les empreses de l'estat espanyol al Marroc han crescut en un 2.000% i han passat de representar el 3,8% del total de les aportacions estrangeres a ser, segons les últimes dades de què disposa l'ambaixada marroquina, el 19,2%, el segon lloc en importància després de les inversions franceses. Els sectors perferents: la indústria tèxtil i mecànica, l'agricultura i el turisme han provocat que més d'un terç dels 12.000 milions invertits el 1992 des de l'estat espanyol vingueren dels Països Catalans. Són àrees amb molta tradició a casa nostra però també en crisi permanent, una crisi que molts veuen èticament incompatible amb l'expansió a l'exterior. Mentre per a uns la deslocalització frena les onades emigratòries dels països menys desenvolupats, per a altres aquest fenomen no fa més que contribuir al creixement de l'atur en els països industrialitzats.

La màxima facilitat. Les banderes marroquines alternen, de tant en tant, amb el retrat gegantí de Hassan II. El país acaba de celebrar la Festa del Tron, la commemoració de l'arribada de l'actual monarca alauita al poder. Les brigades de treballadors, fatigades pel sobreforç que representa l'obligada abstinència diürna del Ramadà, no han acabat de llevar la decoració que escorta, aparentment en la seua totalitat, l'autopista que uneix la ciutat que Bgart immortalitzà sense haver-hi anat mai, amb

ARXIU

Sobreviure com siga. La venda ambulante és el refugi de molts desocupats.

Marràqueix. Setanta quilòmetres al sud de Casablanca apareix Settat, una vila agrícola de 60.000 habitants en procés accelerat de canvi. Bancs, edificis públics i jardins estrenats ahir donen una benvinguda tan pulcra que el viatger és a punt d'oblidar l'olor del fem que s'acumula sobre les voreres de la medina vella de Casà, com els naturals prefereixen anomenar la seua ciutat.

Diversos cartells indiquen la situació de la zona industrial, un polígon situat sobre un turonet amb una perfecta panoràmica del poble que alberga només tres grans naus amb noms es-

contracte especial que li garanteix el subministrament de l'aigua, vital en les empreses tèxtils, encara que la població civil haja de patir racionaments.

Per fer ben públic aquest suport, a la inauguració de la planta, el dia de la Festa del Tron del 1991, va assistir, entre altres representants del Govern, Idris Basri, primer ministre marroquí, natural de Settat. En només nou mesos s'havien construït 36.238 metres quadrats, s'havien ocupat amb les maquinàries importades d'Alemanya i tot estigué disposat perquè els 260 treballadors, la majoria del poble, començaren a produir. "En certa mesura —comenta Navarrete— les autoritats marroquines ens utilitzen políticament perquè som la major inversió espanyola i volen facilitar-nos tant com puguen el treball per tal d'atraure més inversors espanyols". L'exemple és, en xifres, més que encoratjador perquè Tavex és ara el líder europeu en producció de dènim i ha començat a mantenir contactes amb Levi's Strauss, el principal consumidor mundial.

El perquè de la deslocalització

Legislació marroquina:

Basada en les lleis colonials dels anys 30.

Jornada laboral:

48 hores setmanals.

Vacances anuals:

18 dies (mes 1,5 dies per cada cinc anys treballats).

Salari mínim interprofessional

(el més generalitzat):
1.345 dirhams- 20.220 pessetes
mensuals.

Legislació espanyola:

Basada en l'Estatut dels Treballadors del 1980.

Jornada laboral:

40 hores setmanals.

Vacances anuals:

30 dies.

Salari mínim interprofessional:

60.570 pessetes.

trangers. Una d'elles és Settavex, la inversió privada més important feta per una empresa de l'estat espanyol al Marroc. Settavex pertany al grup Tavex, que inclou, entre altres, el grup Algodonera de San Antonio, i Alginet Tèxtil, que manté dues fàbriques al País Valencià, una a Alginet (la Ribera Alta) i una altra a Navarres (la Canal de Navarres).

La inversió a Settat ha estat de 6.000 milions de pessetes, amb un resultat impressionant: maquinària de primera i processos de fabricació dirigits fins al mil·límetre per ordinador, capaços de produir anualment 12,5 milions de metres de dènim (tela vaquera), tots destinats al puixant mercat africà. José Navarrete, un valencià que s'ha vist obligat a desoxidar a marxes forçades el seu francès de l'institut, és el director industrial: "La clau de l'èxit d'aquesta idea és, sobretot, el producte. El dènim ja és inseparable de la cultura occidental, més o menys com la Coca-cola, i encara que sembla molt uniforme, el teixit vaquer es pot fer de molts colors i textures per a usos encara insospitats. Quant a la ubicació ací, tot han estat avantatges."

El Govern marroquí no se n'ha estat a l'hora de donar facilitats a Settavex: a més de les acostumades exempcions fiscals, les subvencions per llocs de treball creats i la possibilitat d'exportar el cent per cent dels beneficis, l'empresa té un

Dalt i baix. Però no tot són xifres. Sis graus més al nord en el mapamundi, enmig de l'enrenou faller que envaeix Xàtiva, la capital de la Costera, Eduardo Castelló i alguns antics companys de feina es miren amb escepticisme les estratègies internacionals de Tavex. Eduard, afiliat a CC OO, era el president del comitè d'empresa de Xàtiva tèxtil, una antiga propietat de Tavex que va tancar l'any passat. Amb la fàbrica de Xàtiva, tancaren també les de Bunyol i Millars, totes tres dedicades a la fabricació de teixit de "línia blanca", per a usos laborals. "Nosaltres —comenta Eduardo Castelló— començarem a sospitar que l'empresa volia desprendre's d'aquestes plantes quan, el 1991, el grup va vendre simbòlicament les factories a Benjamín Torres, un home de palla la missió del qual era tancar les fàbriques, amb les mínimes pèrdues possibles per al grup. Ens proposaren de fet una reestructuració laboral, amb la pèrdua de 25 llocs de treball que, a més, havien triat personalment, però era tan sols una posa, perquè amb els que volien deixar-hi no n'hi havia prou per fer funcionar les màquines".

Quan els treballadors començaren a no cobrar les seues mensualitats, va esclatar el conflicte en forma de vaga indefinida i acabà amb el tancament definitiu de les tres factories. Només a Xàtiva treballaven 125 persones, amb una edat mitjana de quaranta anys. La majoria continua en atur i molts d'ells s'han vist obligats a fer treballs eventuals en la recollida de la taronja com a única alternativa laboral. "A més —afegeix Pedro Brígido, secretari comarcal de CC OO— cal tenir en compte que el tancament no li costà diners a Tavex, que no ha perdut ni els terrenys, perquè quan vengué l'empresa a Benjamín Torres, passaren a ser propietat d'Al-

ginet Tèxtil, una altra empresa del grup. Segons una sentència del Tribunal Suprem, els grups empresarials no tenen responsabilitat laboral conjunta, o siga que, encara que una empresa guanye diners, no està obligada a cobrir els deutes, amb els treballadors i l'estat, que tinga una altra dels mateixos inversors.”

El Fons de Garantia Salarial pagà els deutes als treballadors i la subhasta de la maquinària permeté saldar els comptes amb la seguretat social. “I els diners que l'empresa va rebre per ajudar a la reconversió i per a modernitzar-se en forma d'ajudes oficials? —es pregunta Pedro—, perquè en quinze anys no van canviar les màquines. Em fa la impressió que aquestes inversions multimilionàries a l'estranger es fan amb els diners de tots.”

José Navarrete, que va ser responsable de Xàtiva Tèxtil abans que aquesta fóra venuda a Benjamín Torres, insisteix a dir que es va fer tot el possible per salvar les empreses: “tenien una maquinària antiquada i no eren rendibles perquè l'anterior propietari (Sáez Merino) les havia dirigides a la fabricació de la pana, un material molt passat de moda. Malgrat això ho intentàrem però no hi hagué acord possible amb els sindicats. El grup ara, de fet, es desenvolupa molt més sense aquest pes.”

A Settavex bufen aires d'expansió i prompte començaran les obres per duplicar la planta. Els obrers marroquins, amb una setmana laboral de 48 hores, mantenen amb quatre torns la fàbrica en marxa durant 360 dies a l'any, mentre que els seus companys d'Alginet necessitarien cinc torns per treballar el mateix temps. Malgrat aquestes diferències, les condicions laborals, amb cursos de formació i higiene i un

Zayer Ahdelkader, a l'esquerra, i el-Fellahi Mohamed, a la dreta. Representants de la CDT a Casablanca

salari lleugerament més elevat que el mínim, el que cobren quasi tots els treballadors marroquins, són excepcionals al país. Com també ho és la presència d'una depuradora d'aigua, autèntica raresa en un país sense legislació medioambiental.

“Els problemes —comenta Navarrete— vénen més per part de la diferència cultural i la burocràcia que per altra cosa. Sobretot les traves administratives, que són moltes, poden ser una dificultat exasperant. Quant a la cultura, ja hem pogut convèncer els pares que les xiques també poden venir al torn de nit i no els passarà res, i en el Ramadà, pel mètode senzill de donar-los nosaltres, a la mateixa fàbrica, el dinar-sopar, hem aconseguit que la producció no baixi gens ni miqueta. L'estabilitat és total i això és un factor bàsic per a venir ací. Estabilitat política, social i també laboral; a l'empresa per exemple, no hi ha, que jo sàpiga, ni comitè sindical.”

El preu de l'estabilitat. “Em dóna el rodet i ja n'hi ha prou.” A l'eixida de la fàbrica, amablement, un home que diu venir de part de la policia somriu al periodista, que no entén res. Hi insisteix: “vostè no era el qui feia fotografies a l'entrada del poble? Doncs està prohibit.” Impossible saber per què, ni qui ha “denunciat” el delictes. Després d'un diàleg sense cap ni peus i de canviar prudentment de cotxe en una gasolinera, el periodista, que no ha vist cap policia vestit de policia, podrà tornar a Casablanca.

A les sis i mitja, els muetzins avisen al poble que ja ha acabat el període d'abstinència i que poden menjar, beure i fumar. Els carrers es buiden de sobte i es tornen a omplir unes hores més tard amb les famílies tranquil·les i relaxades que passegen a la fresca. Per la línia de la costa es veu el minaret il·luminat de la nova

JORDI SEBASTIA

Settat, vila agrícola en reconversió. El poble ha rehabilitat la seua arquitectura tradicional.

De Gurb a Tànger i els matrimonis de conveniència

Toho Polimer Europe, SA és una empresa de capital japonès, instal·lada des de fa deu anys a Gurb (Osona), que es dedica a la fabricació en sèrie de teclats de silicona per a telèfons, ordinadors i controls a distància de TV. Fa cinc anys Toho Polimer donava feina a 140 treballadors a ple rendiment. Avui, després d'un procés calcat al de tantes empreses en crisi del país, només n'hi queden 63. I amb un futur incert: els qui vulguin continuar treballant a l'empresa segurament que s'hauran de traslladar a Barcelona, on s'instal·laran els departaments de vendes, màrqueting i una part del departament d'expedicions. La producció quedarà reduïda al mínim, almenys a Catalunya.

I és que, tot i que l'empresa no ha informat encara oficialment els treballadors, a Gurb ja s'ha escampat la notícia: a partir d'ara, els teclats de silicona, els faran al Marroc. Una empresa de Tànger subcontractada per Toho Polimer farà la mateixa feina que fan a Osona, però més barata. A Barcelona hi quedaran els departaments que necessiten mà d'obra qualificada: vendes, màrqueting... i la producció serà reduïda al mínim. Així, els japonesos

obtenen una optimització dels recursos: produir barat al Marroc i vendre amb més marge des de Catalunya.

L'experiència de Toho Polimer no és sinó un exemple de l'important procés de deslocalització industrial del nostre país en favor del Magrib, especialment del Marroc. No hi ha xifres fiables sobre el fenomen, però desenes de milers de milions de pessetes travessen anualment l'estret de Gibraltar amb destinació al Marroc. I no ho fan en xalanes. El comissari espanyol a la CE, Manuel Marín, va explicar fa poc en un esmorzar amb periodistes barcelonins que en aquest any 1994 —i només som al tercer mes— els empresaris del tèxtil de l'àrea de Sabadell ja havien invertit 10.000 milions de pessetes al Magrib.

Fa quatre anys que la Cambra de Comerç de Barcelona organitza viatges a Tunísia i al Marroc d'empresaris interessats a invertir al Magrib. Les empreses que participen en aquestes "missions" responen a un perfil determinat: generalment familiars, dotades de tecnologia tradicional, amb mà d'obra intensiva. Són empreses que no aborden grans projectes, però que invertint al Magrib obtenen importants

beneficis: en primer lloc, pel cost de la mà d'obra: si un treballador mitjà pot costar al nostre país unes 150.000 pessetes al mes, al Magrib el cost és d'un 15.000. En segon lloc, perquè els governs del Marroc i de Tunísia ofereixen als inversors estrangers fiscalitat zero de forma indefinida, amb dues condicions: que exportin el 80% d'allò que hi produeixen i que paguin la seguret social dels treballadors que tinguin a càrrec.

En aquestes condicions, la Cambra de Comerç es limita a fer un paper similar al d'una agència matrimonial. Aurèlia Comadran, responsable d'aquesta servei internacional, ens ho explica: "el nuvi (l'empresari català) ens ha de dir com vol que sigui la núvia (el soci marroquí). Nosaltres l'hi acompanyem i el posem en contacte amb diverses pretendents. La seducció és cosa d'ells: s'han de convèncer que estan enamorats, que a tots dos els convé la relació. Si decideixen de casar-se tornen a nosaltres, que els assessorem bo i buscant la millor manera de finançar el projecte".

Per ara, no hi ha divorcis.

Eduard Voltas

Eduardo Castelló, a l'esquerra, amb dos companys. Des de Xàtiva, les operacions al Marroc de Settavex provoquen poques simpaties.

mesquita Hassan II, un edifici mastodòntic construït a major glòria del rei amb les aportacions, voluntàries però amb un registre rigorós dels abstencionistes, dels ciutadans de Casà. A la vella medina, davant d'un edifici grisenc de tàpies altes, un vell àrab entrellaça les seues mans i somriu. És el guardià del cementiri jueu, un antic combatent de les guerres de la independència. "Ha volgut dir solidaritat. —explica el-Fellahi Mohamed—. No t'estranya que un àrab vigile els morts jueus perquè al Marroc l'enfrontament entre les dues comunitats no existeix si no és induït. Els empresaris jueus, per exemple, són els més respectuosos amb l'escassa legislació laboral que tenim."

El-Fellahi és el responsable del sector de la metal·lúrgia de la Confederació Democràtica del Treball (CDT) a Casablanca. Amb la seua motocicleta esquitxa els milers de venedors ambulants que poblen les avingudes, carrerons i atzucacs de la ciutat, fins arribar a un petit soterrani al cor de la medina. És el local de la Unió Socialista de Forces Progressistes (USFP), partit de l'oposició molt lligat al sindicat. Allí li espera una grata sorpresa: la

presència d'un company recentment alliberat. Era un dels 42 membres de la CDT que el Govern marroquí va detenir com a resposta a la convocatòria de vaga general llançada per aquest sindicat, el majoritari al Marroc, per al passat dia 25 de febrer. Una carta oficial va assabentar els dirigents de la CDT que, malgrat el que diu la Constitució marroquina, el Govern havia decidit que la convocatòria era il·legal. Els 42 empresonats, però, ho van ser, oficialment, per "cometre desordres". La vaga ha quedat, de moment, ajornada.

"Aquest incident —explica Zayer Ahdelkder, membre de la comissió nacional de la CDT— et pot donar una idea de la realitat marroquina: per una banda hi ha la llei, i per altra la realitat. Amb l'arribada d'inversors estrangers, el Govern marroquí només els ha pogut oferir una classe treballadora barata i poc problemàtica, per això insisteix, quan parla als empresaris que volen invertir al país, que no tindran cap problema amb els sindicats". Zayer i el-Fellahi coneixen els riscos de parlar amb la premsa europea, saben que el periodista ha estat convenientment fixat i controlat a l'entrada al país i recorden que un dels càrrecs per condemnar a dos anys de presó Noubir Amaoui, secretari general de la CDT i membre destacat de la USFP, va ser haver concedit una entrevista a un diari espanyol. "Però la premsa estrangera —admeten a la vegada— és una de les poques coses que fan por al règim, i hem d'aprofitar-la."

Al Marroc els sindicats són, sobre el paper, legals, i cada sis anys se celebren eleccions sindicals. Aquestes forces, però, tenen una dificultat impensable a Europa: la falta d'una legislació laboral sobre la qual plantejar les seues demandes. No existeixen més que un centenar de textos aïllats que provenen de l'època colonial francesa i que, en una gran part, es troben absolutament desfasats. El projecte d'estatut dels treballadors, acabat el 1979, encara no ha pogut arribar a ser discutit al Parlament.

Contra el malestar laboral inevitable, el Govern marroquí ha tancat amb força les veus dissidents per tal de conservar la imatge de "país estable", però la crisi econòmica ha precipitat la situació: la taxa d'atur i l'emigració a les ciutats ha provocat una autèntica invasió de venedors ambulants que fan el que poden per sobreviure a les gran metròpolis. La tradicional solidaritat àrab actua com a pedaç però, segons les últimes dades, cada treballador marroquí té al seu càrrec sis persones, un pes difícil de suportar.

Mentre l'informe d'Amnistia Internacional parla de 500 presos polítics i de centenars de "desapareguts", els grups integristes, encara minoritaris, canalitzen el disgust dels estudiants i ja controlen la Universitat. Els emigrants il·le-

gals que s'arrisquen a travessar l'"estret de la mort" s'han convertit en els ambaixadors d'una situació mísera oficialment inexistent.

"L'estret de Gibraltar —manifesta Zayer Ahdelkader— és també el que separa els drets humans. Si el Govern marroquí necessita les empreses estrangeres, aquestes haurien d'exigir contrapartides polítiques, exigir que es respectaren els drets més elementals, però no els interessa. La gran majoria veuen els sindicats com enemics i només volen aprofitar-se del desgavell legal. Un patró pot acomiadar

JORDI SEBASTIÀ

**Instal·lacions de Setta-
vex. Mà d'obra barata amb
una gran inversió tecnolò-
gica: una fórmula infal·li-
ble.**

un treballador sense passar per la inspecció i sense pagar res perquè sap que el plet, si arriba a produir-se, durarà tres anys, a més, sempre pot dir que ha estat insultat i això és una falta greu que justifica un acomiadament."

Al-là uah Bar! (Al·là és gran). El muetzí crida insistentment i continuarà així fins a la matinada. És la nit del destí o de la gran pregària del Ramadà. Els fidels envaeixen les mesquites, que prompte es veuen saturades, i pregunten als jardins adjacents. Alguns han portat cassoles de cuscús i *harira* per als pobres. Pel matí, la policia ha netejat les voreres de les avingudes principals de venedors ambulants pel procediment urgent d'envair-les a tota velocitat amb les furgonetes oficials. Als diaris encara queda alguna manifestació d'adhesió al discurs de Hassan en la Festa del Tron, quan va recordar que manté intactes les seues reclamacions sobre la sobirania de Ceuta i Melilla. La nit és càlida i els cafès dels barris residencials de la platja són plens de gom a gom. Algú s'acosta al periodista despistat:

—Hola, turista? Tu podries ajudar-me a aconseguir un visat?

—No crec, això és una mica complicat.

—Doncs, dóna'm tot el que portes damunt!

Jordi Sebastià